

БЕОГРАД
НОВИ САД

14 - 19. 9. 1999.

КОНКУРЕНЦИЈА ЈЕЗИЧКИХ
СРЕДСТАВА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

29 / 1

БЕОГРАД, 2000.

Стана Ристић
Београд

КОНКУРЕНЦИЈА НЕКИХ ЛЕКСИЧКИХ И ГРАМАТИЧКИХ СРЕДСТАВА У ГРАДИРАЊУ ПРАГМАТИЧКЕ КВАНТИФИКАЦИЈЕ

1. У раду се разматра функционисање неких лексичких и граматичких јединица у исказивању прагматичке квантификације и њеном модификовању на градационој скали. Имамо у виду лексичке квантификаторе и њихове префиксалне и граматичке облике којим се квантитативно својство референта одређује на скали чије се тачке – степени од стране говорника уређују на основу параметара 'више', 'мање'. Ове јединице чине скаларно антонимијски комплекс чије ћемо односе, па и хипотетички однос конкуренције, разматрати на примеру комплекса придева *велик – мали* и прилога *мало – мно̄го*, који се као лексички примитиви могу сматрати типичним представницима прагматичких квантификатора.¹ Предмет разматрања у раду биће негирани облици ових придева и прилога: *немали, невелик, немало, немно̄го* и њихов однос према основним речима: *велики, мали, мно̄го, мало*, према префиксалним облицима: *(̄)омали, (̄)омањи, (̄)овелик, (̄)овећи, (̄)омало, (̄)омање, њомно̄го, њовише*, као и према облицима апсолутног компаратива: *мањи, већи, мање, више*.²

2.0. У досадашњој литератури негирани, префиксални и компаративни облици придева и прилога наведеног типа били су предмет разматрања углавном као појединачни проблеми и то са творбено-семантичког и граматичког аспекта, при чему је њихово значење у најопштијем смислу одређивано као значење умањивања, ублажавања својства исказаног основном речју.³ На основу тога, при одређивању

¹ Ово истраживање, као и моја друга истраживања из лексичке семантике, заснована су на когнитивном приступу у најширем смислу. Теоријска заснованост таквог приступа, терминолошка опредељеност, као и библиографски подаци, представљени су у књизи Ристић – Дугоњић 1999 : 7–45.

² Префиксални облици и компаративи параметарских придева типа *мали, велик* и лексичкосемантички, граматички и прагматички проблеми у вези са њима били су већ предмет мог разматрања, па ћемо резултате тог истраживања узимати у обзир при доношењу релевантних закључака у овом раду (в. Ристић 1999: 57–67).

³ Преглед најважнијих разматрања из србистичке литературе о префиксалним придевима и компаративу наведена су у поменутом раду (в. Ристић 1999: 62–63).

статуса и односа јединица наведеног типа са семантичког становишта, намеће се закључак о њиховој еквивалентности и о међусобној конкуренцији у исказивању умањеног степена својства. Овакав закључак поткрепљују и начини интерпретације и идентификације садржаја квантификатора наведеног типа у речницима и граматикама српског језика. У том смислу нарочито су илустративни начини њиховог представљања у декспривним речницима српског језика, и то како у описном делу дефиниције, тако и у избору синонима.

2.1. Показаћемо то на селективном корпусу Речника САНУ.⁴

Придев *мали*, према Речнику САНУ, реализује више значења, а у вези са темом рада наводимо следећа: „који је по димензијама ... испод просечног, нормалног или онога са чим се испоређује; који не достиже потребну, одговарајућу меру; краћи од уобичајеног, нормалног”, а у неким значењима, неосновано је изједначен са негираним обликом *невелик*: **4. а.** „невелик по количини”: *мали део, мали ѿорасѿ, мала ѿпродукѿивносѿ*; **б.** „невелик по броју ... малобројан; незнатан”: *мала чеѿица, мало друшѿиво*.

Негирани облик овог придева, *немали*, реализује значење које је у Речнику САНУ изједначено са значењем префиксалног облика *ѿревелик* и значењем придева *велик*, антонимског пара основног придева: „прилично велик, повелик, поприличан; знатан, велик”. Неоснованост оваквог изједначавања значења показују примери у којима се придев *немали* (са свим елементима значења која су представљена у раду, в. т. 6.2.) не би могао заменити ни једним од наведених придева, а да се значење исказа не промени:

- (1) Старац с *немалим* поносом гледаше на крајцару;
- (2) ... рачунали би ти /то/ у *немали* успех;
- (3) опћинство је *немала* брига освојила;
- (4) Разапне јој се ... *немала* жудња.

Полисемичан придев *велик* представљен је у Речнику САНУ бројним значењима, а за наше разматрање узећемо у обзир само нека, и она су коректно дефинисана: „који је по размерама изнад просечног, нормалног; који је по размерама већи од другог исте врсте”.

Значење негираног облика *невелик*, у истом речнику представљено је, такође на примерен начин: „који се не истиче величином, који није велик” **а.** „по размерама, димензијама”.

- (5) Мајор са ... *невеликим* плавим брком;
- (6) Отац *невелик*, али већи од мене;
- (7) Бернардина се сјећају као *невеликоѿ*;

⁴ Значења и примере из речничког корпуса наводићемо само за негиране облике придева и прилога, зато што су они предмет разматрања овог рада, а за остале јединице корпус ћемо користити селективно, јер је велики његов део навођен и анализиран у мом поменутом раду (в. Ристић 1999: 64–65).

- (8) Из жбуња изрони дјечак ... са *невеликим* парчетом хљеба;
 (9) У том лакту пута има *невелика* борова шума;
 б. „по количини, броју”:
 (10) Седели су около људи ... њих *невелик* број;
 (11) Од његових ... стихова дошао је до нас само *невелик* дио;
 в. „по вредности, значају”:
 (12) Од мајке је примао *невелику* науку;
 г. „по интензитету, трајању”:
 (13) Мода ... има – као све велике и *невелике* страсти своје хероје;

Значења полисемичног прилога *мало* нису представљена на коректан начин, што показују и описни делови дефиниције и погрешан избор синонима, међу којима је наведен и префиксални облик *йомало*: „у малој, незнатној количини, у малом броју; испод потребне мере, недовољно”; „у извесној, мањој мери, до извесног степена, донекле, у неколико, помало, понешто”.

Значење прилога *немало* изједначено је са префиксалним обликом *йомало* и прилогом *много*, антонимским паром основног прилога: „доста, прилично много, много”. Синонимију између наведених прилога не потврђују примери којим се илуструје значење негираног облика (што се може потврдити и значењем овог прилога представљеном у раду, в. т. 6.2):

- (14) *Немало* су томе допринеле и политичке прилике;
 (15) *Немало* пропуста и грешака /било је/ у прошлој години;

Значења полисемичног прилога *много* представљена су на следећи начин: **1.** „кад се указује на велики број, количину или обим нечега”; **а.** „о броју каквих јединки или појединачних појмова”; **б.** „о количини какве материје, материјала, средства и сл.” **2.** „кад се указује на висок степен или интензитет нечега”; **а.** „јак, веома, врло”; **б.** „(уз компаратив придева и прилога) знатно, осетно”.

Значење прилога *немного* представљено је и неодговарајућим синонимима, међу којим је и прилог *мало*, антонимски пар основног прилога: „у невеликом броју, мало, незнатно”. Непримереност у избору синонима показују примери и значење под т. 6.2:

- (16) Затвори га у град ... с *немного* других;
 (17) Обдаривши старца *немного*, растадосмо се;
 (18) Из *немного* осталих песама ... види се да би ... могли бити данашњи бећарци.

3. Контекстуалне реализације негираних придева *невелик*, *немали* и прилога *немного*, *немало* показују да су наведене речничке дефиниције непримерене, и то не због садржаја који се, зависно од ситуације, може интерпретирати на различите начине, него због погрешног поистовећивања негираних облика са антонимским паром

придева/прилога у основи или са његовим префиксалним облицима, типа: *йомали, йовелики*. У већини примера ни један од наведених синонима не би могао да замени негиране облике, а да се смисао реализованог садржаја на семантичком и на комуникативном плану не промени.

4.0. Негирани придеви и прилози, заједно са разматраним основним, компаративним и префиксалним облицима функционишу на градационој скали, па су њихови међусобни односи регулисани по принципу скаларне уређености. Еквивалентност, евидентна на плану општег значења са смислом 'веће', 'мање' (за све облике антонимијског комплекса), и на плану њеног модификовања на скали са смислом умањивања, ублажавања својства (за негиране, префиксалне и компаративне облике), може у одређеним контекстима условити однос стварне или привидне синонимије и конкуренције међу овим јединицама. Међутим, однос међу њима најчешће је одређен компонентама нижег ранга које организују значење сваког од придева наведеног типа исказујући сложене садржаје прагматичке квантификације и уређеност градационе скале.

4.1. Већ смо истакли да јединице овог типа образују скаларно антонимијски комплекс који обједињује значења поларизована на градационој скали (в. и Ристић 1999: 58–60). Средином скале пролази оса симетрије која одговара норми одређеног својства. Антоними *велик – мали, мно̄го – мало* налазе се на крајњим позицијама скале с једне и друге стране норме (исп. Арутјунова 1988: 231). Њихово значење може се најопштије представити на следећи начин: *велик* = 'већи од норме', *мали* = 'мањи од норме', *мно̄го* = 'више од норме', *мало* = 'мање од норме'.

4.2. На градационој скали осим осе симетрије (која се код параметарских придева поклапа са нормом) постоје и други елементи важни за одређивање односа између јединица антонимијског комплекса. То су: околинално одређени делови који представљају одређене степене неког својства, а затим и поље простирања својства. Чланови антонимијског комплекса, па и разматрани негирани, префиксални и компаративни облици (*невелик, немали, (й)овелик, (й)омали, већи, мањи*), распоређују се по степенима. Њихове позиције одређују се у односу на фиксне тачке скале, и то: или у односу на крајње тачке у пољима простирања својства парова *велик – мали, мно̄го – мало*, или према средишној тачки, норми. У њихово значење, осим квантитативних компонената, улазе и компоненте које указују на друге релевантне елементе прагматичке квантификације и градације: тачка одмеравања, тачка досезања и тачка гледишта.⁵ Тачка гледишта реализује се као оцена о недовољности, прекомерности или довољности квантитативног

⁵ У описивању квантификатора мора се имати на уму да постоји више типова квантитативних компонената које указују на следеће садржаје: 'велики/мали степен својства' (*веома, врло*), 'пуни степен својства' (*сасвим, йошйуно*) и на близину степена својства одређеној тачки на скали (*скоро, гошово*). Зато њихова спојивост захтева компатибилност са другим јединицама и у смислу наведених компонената (исп. Апресјан II, 1995: 623–624).

својства. Наведени елементи јављају се као диференцијалне компоненте значења разматраних прагматичких квантификатора. Умањујући квантитативно својство исказано основним јединицама, антонимима, остали чланови антонимијског комплекса неутралишу опозицију, уврштавајући се заједно са основним члановима у јединствен низ, комплекс, уређен по принципима комплементарности, а не конкуренције.

5.0. Суштину тих односа показаћемо представљајући значења и осталих чланова парадигме и одређујући све друге елементе релевантне за реализацију прагматичких и комуникативних садржаја квантификације.⁶

5.1. Облици позитива и компаратива с префиксима *o-* и *̄o-*, придеви *(̄u)овелик*, *(̄u)омали*, *(̄u)овећи*, *(̄u)омањи*, и прилози *̄омно̄го*, *(̄u)омало*, *̄овише*, *(̄u)омање*, исказујући мању меру својства, заузимају позицију близу крајњих тачака скале, чије се значење најопштије може представити на следећи начин: *(̄u)овелик/(̄u)омали* = 'прилично велик/мали', *(̄u)овећи/(̄u)омањи* = 'нешто већи/мањи', *̄омно̄го/(̄u)омало* = 'прилично много/мало', *̄овише/(̄u)омање* = 'нешто више/мање'.

Значење префиксалних придева и прилога реализује се у пољу простирања својства исказаног основном речју. Тачка одмеравања је позиција позитива, односно компаратива основног придева, а тачка досезања није одређена, што овим јединицама даје карактеристике релативне негораничености. Та неодређеност у представљању њиховог значења исказује се прилозима *̄прилично* и *неш̄ӣо*, који осим значења неодређености и мањег степена својства, указују на ублажавање оцене о прекомерности/недовољности мере својства.

5.2. Облици апсолутног компаратива *већи*, *мање*, *више*, *мање*, умањујући степен својства, реализују значење које се може представити на следећи начин: *већи* = 'не мали' *мањи* = 'не велик' ('такав да се за њега пре може рећи да је велик₁/мали₁ него мали₁/велик₁'), *више* = 'не мало', *мање* = 'не много' ('у мери за коју се пре може рећи да је много₁/мало₁').

Значење компаратива реализује се у пољу простирања својства основне речи на било којој позицији, која се одређује околишно, осим на крајњој и средишњој. Степен својства одмерава се према својству придева/прилога супротног значења, што се у тумачењу значења представља употребом негације и антонимског пара основног

⁶ Овако одређена значења могла би да се узму као модели за типско дефинисање јединица антонимијског комплекса прагматичких квантификатора, при чему је за дефиницију нарочито важан избор лексичких јединица ранга примитива (јединица типа: *веће*, *мање*, *више*, *норма*, затим одговарајућих прилога типа: *̄прилично*, *неш̄ӣо* и правилна употреба партикуле *не*), којим се управо показују разлике у значењу тих јединица. Јединице овог типа немају правих синонима, па је употреба синонима у њиховом дефинисању погрешна.

придева/прилога. Тачка досезања није одређена, на што у тумачењу значења указује употреба негације, па компаратив као и префиксални придеви има релативно неограничено поље простирања. Присуство негације у значењу компаратива потискује оцену о мери својства у пресупозицију, па се смисао 'прекомерности'/'недовољности' реализује зависно од ситуације, контекста.

6.0. Негирани облици придева и прилога због своје специфичности захтевају детаљније разматрање.

Проблем негираних придева је комплексан и до сада је разматран са различитих аспеката, а најповезанији је са проблемом антонимије и њеним типовима. У граматицима српског језика и у литератури у вези са префиксом *не-* издвајају се значење одсуства, одрицања, супротстављености, умањивања, ублажавања својства, искључивања и негативно значење (Стевановић 1975: 431; Станојчић-Поповић 1997: 150; Павловић 1967: 241–246; Грицкат 1961/62: 115–135; Оташевић 1995/96: 88–95).⁷

6.1. Међутим, утврђено је да је главно значење префикса *не-* значење одсуства својства исказаног основним придевом. Ово значење префикс *не-* реализује с придевима који образују контрарне антониме, типа: *ожењен – неожењен*. Као друго издвојено је и значење непотпуне супротстављености при коме негирани придеви немају статус антонима у односу на ненегирани. Управо ово значење реализује префикс *не-* са параметарским придевима и прилозима.⁸ Ове параметарске јединице имају своје антониме без префикса (тип градационе антонимије), па би, у случају потпуне супротстављености, префиксални облици са *не-* били апсолутни синоними са непрефиксалним јединицама (*невелик = мали, невисок = низак, нелак = тежак, немало = много, немали = велики, неузак = широк* итд.), што се не може рећи ако се имају у виду њихова значења са прагматичким и комуникативним компонентама (исп. Павловић 1967: 245; Апресјан I, 1995: 310–311).

6.2. Негирани придеви и прилози *невелик, немали, немного, немало* исказују да се квантитативно својство не реализује у пољу које означава основни облик, него у пољу опозитивног пара, антонима, између средишње и крајње тачке тог поља. Тако се значење ових јединица може представити на следећи начин: *невелик = 'који није велик¹ него је већи од мали²', немали = 'који није мали¹' него је мањи*

⁷ Преглед литературе о придевима с префиксом *не-* и разматрање неких питања у вези са њима представљени су у раду Оташевић 1995/96: 88–95. У досадашњим разматрањима не сагледава се повезаност овог проблема са проблемом антонимије и њеним типовима, као ни одређеност значења негираних придева дистрибутивним карактеристикама партикуле – префикса *не(-)* и одређене семантичке класе придева. У раду Д. Бошков назначени су неки од наведених проблема и издвојени типови супротности (контрарност, контрадикторност и комплементарност) (в. Бошков 1981: 63–67).

⁸ Исп. Д. Бошков 1981: 66 „Префикс *не-* уноси нијансу ублажавања ... и тиме формира један од средњих чланова контрарних појмова (тип: *велик – невелик – немали – мали*).”

од велик²⁹; *немно̄го* = 'не много¹ него више од мало²', *немало* = 'не мало¹ него мање од много²'. Степен својства одмерава се у односу на поље простирања основног придева и у односу на крајњу позицију опозиционог пара основне јединице. Тачка гледишта реализује се у релативизацији оцене испољене мере својства, а тачка досезања није одређена, па и негирани облици имају карактеристику релативне неограничености.

6.3. Употреба негираних облика придева и прилога укида опозицију пропозиционог дела значења засновану на оцени о прекомерности/недовољности својства, доводећи је у зону норме (што није евидентно код других чланова антонимијског комплекса), али и даље чува опозицију пресупозиционог дела значења исказујући разлике по мери својства (што је заједничка карактеристика и осталих чланова антонимијског комплекса). Негирањем једног од антонима чува се скаларна разлика задана основним значењем (*невелики* је неко ко је већи од малог), али се губи семантичка опозиција јер оба придева/прилога – негирани (*невелики*, *немно̄го*) и ненегирани (*мали*, *мало*) означавају својство које се налази на истој страни од норме (исп. Арутјунова 1988: 248–250). Зато се негирани облици употребљавају кад се жели исказати разлика у мери својства и оцена о средњој вредности својства, а не средња мера својства. За исказивање средње мере својства у српском језику употребљава се конструкција: *ни велики ни мали* = 'средњи', односно *ни мали ни велики* = 'средњи'.

6.4. За однос између јединица *мали*, *невелик* и *мало*, *немно̄го* веома је важан и комуникативни аспект. Јединице типа *мало*, *немно̄го* сличне су по значењу јер исказују малу количину или невелики степен својства. Међутим, разлике се јављају у распореду компонената мере и оцене у пропозиционом и пресупозиционом делу значења ових јединица. Код негативних јединица компонента мере реализује се у пропозицији, а компонента оцене у пресупозицији. Код ненегираних облика распоред компонената је супротан, па нпр. *мало* исказују да је мера својства мања од очекиване, нормалне (пропозиционо значење), док се само значење мере реализује у пресупозицији. Тако речи типа *мали*, *мало* као „пресупозиционо маркиране”, садрже скривено одрицање, негацију. У примерима *мали*, *невелик*, *мало*, *немно̄го* семантични однос обрнут је од морфолошког: садржај морфолошки негиране речи *невелик*, *немно̄го* није одричан, док је садржај речи *мали*, *мало* одричан (исп. Булигина, Шмељов 1998: 200–201).

6.5. Различит распоред компонената мере и компонената оцене код разматраних придева и прилога условљава и друге разлике међу овим јединицама на комуникативном плану. Искази са негираним

⁹ Бројеви 1, 2 уз придев/прилог односе се на два основна значења: 1, значење поља простирања својства са једне стране средишње тачке (норме); 2, значење крајње мере својства.

облицима у пропозицији садрже информацију о мери својства, а то да се својство јавља у недовољној мери чини додатну, пресупозициону информацију. Зато се негирани придеви и прилози не јављају у позицији рематског дела исказа него у његовом тематском делу (в. позиције негираних облика придева/прилога у примерима, т. 2.1). Потискујући информацију о недовољности мере у други план, негирани облици ублажавају садржај исказа, па се као средства еуфемизације употребљавају за ублажавање негативних садржаја или за умањивање позитивних садржаја.¹⁰

Основни облици придева и прилога типа *мали, мало*, стављајући оцену о недовољности у први план, јављају се у рематској позицији и као носиоци логичког акцента, такође се употребљавају за ублажавање/умањивање садржаја. Тако придеви и прилози *мали* и *невелик, мало* и *немного*, слични по семантичком и прагматичком садржају, на комуникативном плану показују супротну прагматичку усмереност, па се однос међу њима може одредити као однос квазисинонимије (исп. Булигина, Шмељов 1998: 201).

6.6. У систему антонимијских односа негирани облици параметарских придева и прилога са значењем непотпуне супротстављености, односно са значењем неизразитог контраста, могу се представити на следећи начин: *неА* = 'релативно Anti A' (*невелик* = 'реалативно мали', *немали* = 'релативно велик'). Истакнуте карактеристике негираних придева у исказивању „уздржане осуде” и „уздржане похвале” показују да *неА* и *Анӣи А* нису апсолутни синоними, као и то да *неА* и *А* нису антоними (Апресјан I, 1995: 312). Парови јединица типа *А – неА* са значењем неизразитог контраста јесу квазиантоними.

6.7. Опште граматичке карактеристике параметарских придева са префиксом *не-* и значењем неизразитог контраста су следеће: 1) не образују степене поређења (**невећи*) за разлику од сличних придева са значењем изразитог контраста (*већи*) и од „одричних” придева (*неинӣтересанӣнији*); 2) не везују се са прилозима који означавају високи и пуни степен (**веома/врло невелик/ немали, *ӣо̄ӣуно/а̄исолӯино невелик/немали*); 3) ретко се везују са прилозима типа: *̄го̄ӣово, скоро*, за разлику од придева изразитог контраста (*̄го̄ӣово низак/неинӣтересанӣан*, али **̄го̄ӣово невелик/немали*).

7.1. Анализа значења разматаних градационих придева и прилога и њихове граматичке карактеристике показали су да постоје сличности

¹⁰ На стилску употребу негираних облика придева, као на „пролазно и чисто књишко изневеравање традиције” српског језика указала је И. Грицкат, истичући да овакве лексикализације нису карактеристичне за српскохрватски језик, због склоности овог језика да негира лични глаголски облик у предикату (Грицкат 1961/62: 124, 135) (што се не би могло рећи за савремени језик), а на еуфемистичку употребу придева овог типа указао је М. Павловић, који као изразите стилске еуфемизме наводи придеве: *нелей* (: *ружан*), *небрз* (: *сиор*), *незлюбив* (: *злурад*) (Павловић 1967: 245).

и разлике међу њима. На основу тога односе јединица антонимијског комплекса можемо представити комплементарним низом на следећи начин:

велик – мали:

велик – ѿвелик – ѿвећи – већи – немали ('нормалан') – невелик – мањи – (ѿ)омањи – (ѿ)омали – мали;

много – мало:

много – ѿмного – ѿвише – више – немало ('нормално') – немного – мање – (ѿ)омање – (ѿ)омало – мало.

Уређеност низа показује се само на плану система у коме свака јединица има своје место на скали, разликујући се међусобно не само по исказивању различите мере и оцене својства него и по пољу простирања, тачки одмеравања и тачки гледишта. Опозиција успостављена основним јединицама антонимијског пара типа *велик – мали*, задржава се између свих чланова с једне и друге стране норме (*ѿвелик – ѿомањи, невелик – немали, већи – мањи, више – мање, немного – немало, ѿмного – ѿомало* и сл.). Међутим, видели смо да неке јединице реализују сличне садржаје. У том смислу очигледна је сличност не само негираних облика и антонимског пара основне јединице (в. т. 6.4) него и сличност између негираних и компаративних облика основних придева/прилога (на коју нисмо указивали, а која може бити предмет посебног разматрања). Али и у таквим случајевима разлике на прагматичком и стилском плану одређују однос међу јединицама као однос квазисинонимије.

7.2. Међутим, однос конкуренције међу јединицама антонимијског комплекса јавља се на узуалном плану, на плану интерпретације (што се поред осталог види из начина њиховог представљања у дескриптивним речницима, в. т. 2.1). Све ово показује да појаве из домена прагматичке квантификације и њеног градирања, у пракси и у дескриптивној лексикографији, нису ни близу тако јасне ни издиференциране. Са тог аспекта има смисла актуелне односе међу јединицама антонимијског комплекса разматрати и као однос конкуренције, при чему би било потребно истраживати узроке који доводе до таквог односа.

8. Однос конкуренције, како је до сада утврђено, јавља се због нестабилности система градационих јединица и велике подложности градације прагматичким факторима. Зато се систем градације налази у стању непрекидне реорганизације. Прагматички фактори с једне стране условљавају конкуренцију јединица скаларног комплекса, а с друге несамерљивост јединица по мери, оцени и другим елементима градираног својства. Неки од тих фактора „уређују” систем, а неки га „кваре” уносећи у њега многе нејезичке елементе.

ЛИТЕРАТУРА

- Апресјан I, 1995 Апресян Ю. Д., *Лексическая семантика. Синонимические средства языка*, Избранные труды, том I, „Восточная литература”, Москва.
- Апресјан II, 1995 Апресян Ю. Д., *Интегральное описание языка и системная лексикография*, Избранные труды, том II, „Языки русской культуры”, Москва.
- Арутјунова 1988 Арутјунова Н. Д., *Типы языковых значений*, Москва, „Наука”.
- Булигина – Шмельов 1997 Булигина Т. В., Шмелев А. Д., *Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики)*, Школа „Языки русской культуры”, Москва.
- Грицкат 1961/62 Грицкат Ирена, *О неким проблемима негације у српскохрватском језику*, Јужнословенски филолог XXV, Београд, 115–135.
- Оташевић 1995/96 Оташевић Борђе, *Значење иридева с ирефиксом не-*, Наш језик XXX/1–5, Београд, 88–95.
- Павловић 1967 Павловић Миливоје, *Негационе вредности у реченици*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, књига X, Нови Сад, 241–256.
- Ристић 1999 Ристић Стана, *Неке карактеристике иридева с ирефиксима о- и њо- у савременом српском језику*, Наш језик XXXIII/1–2 Београд, 57–67.
- Ристић – Радић 1999 Ристић Стана – Ради-Дугоњић Милана, *Реч. Смисао. Сазнање (сјудија из лексичке семантике)*, Филолошки факултет Београдског универзитета, књига 88, Београд.
- Станојчић – Поповић 1997 Станојчић Живојин, Поповић Љубомир, *Грамајика српскога језика*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Стевановић 1975. Стевановић Михаило, *Савремени српскохрватски језик I*, Научна књига, Београд.

КОНКУРЕНЦИЈА НЕКОТОРЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ И ГРАММАТИЧЕСКИХ
СРЕДСТВ ПРИ ОПРЕДЕЛЕНИИ ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОСТИ В ПРАГ-
МАТИЧЕСКОЙ КВАНТИФИКАЦИИ

Резюме

В статье рассматриваются отношения между единицами ступенчато организованного антонимического комплекса типа *велик – мали* и *мало – мноџо*. Наряду с приведенными основными лексическими квантификаторами, составной частью настоящего комплекса являются и их префиксальные а также и грамматические производные: *немали, невелик, немало, немноџо, (̄)омали, (̄)омањи, (̄)овелик, (̄)овећи, (̄)омало, (̄)омање, њомноџо, њовише, мањи, већи, мање, више*.

Исследование показало, что отношения между грамматическими квантификаторами приведенного типа в системном плане характеризуются ступенчатостью, проявляющейся в комплементарной цепи, а именно:

велик – мали:

велик – њовелик – њовећи – већи – немали ('нормалан') – невелик – мањи – (̄)омањи – (̄)омали – мали;

мноџо – мало:

мноџо – њомноџо – њовише – више – немало ('нормално') – немноџо – мање – (̄)омање – (̄)омало – мало.

В то же время в узуальном плане и в плане интерпретации, между единицами, принадлежащими антонимическому комплексу проявляется и отношение конкуренции.

Все это показывает, что явления, принадлежащие сфере прагматической квантификации и ее ступенчатости, не легко поддаются определению и дифференцированию.

Исходя из сказанного, актуальные отношения между единицами антонимического комплекса, вполне оправдано рассматривать в качестве отношений конкуренции. При том, центр внимания нужно сосредоточить на исследовании причин, вызывающих такое отношение.

Стана Ристич